

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИПУСКНИКА ЗВО ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

SELF-DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF A FUTURE UNIVERSITY GRADUATE AS A SUBJECT OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY

Статтю присвячено осмисленню саморозвитку особистості майбутнього випускника закладу вищої освіти як інтегративного феномену на перетині психології та педагогіки. Проблематика зумовлена трансформаціями вищої освіти, зростанням невизначеності та вимог до автономії, рефлексивності й саморегуляції студентської молоді; наявні підходи залишаються фрагментарними, розводячи акценти між внутрішніми механізмами та освітніми умовами. Мета дослідження – здійснити цілісний аналіз саморозвитку в контексті підготовки майбутнього фахівця. Методологічну основу становлять особистісно орієнтований, акмеологічний і компетентнісний підходи; застосовано аналіз, синтез, порівняльно-історичний та системно-структурний методи й контент-аналіз наукових публікацій. Уточнено зміст і структуру поняття «саморозвиток» як керованого процесу самозмін, що охоплює мотиваційно-сміслову, когнітивно-рефлексивну та поведінково-вольову компоненти й реалізується через самоутвердження, самовдосконалення, самоактуалізацію та самореалізацію. Показано, що в юнацькому й ранньому дорослому віці механізми саморозвитку проявляються в траєкторіях ініціації змін, виконання запланованої поведінки та інтеграції досягнень у Я-концепцію, а їх ефективність визначає взаємодія життєвих подій, внутрішніх ресурсів (мотивації, волі, емоційної стійкості, гнучкості мислення) та якості освітнього середовища. Обґрунтовано роль партнерської педагогічної взаємодії і психологічного супроводу як чинників, що підсилюють автономію, рефлексію та здатність до відповідального вибору, забезпечуючи перехід від зовнішньої регуляції до саморегуляції навчання й професійного становлення. Наукова новизна полягає в інтеграції психолого-педагогічних підходів і систематизації чинників, умов та ресурсів саморозвитку здобувачів освіти. Практичне значення полягає у визначенні орієнтирів для проєктування освітнього середовища ЗВО (рефлексивні практики, індивідуалізація, коучингові формати підтримки), що сприяють готовності до самопізнання та самореалізації. Саморозвиток розглядається як стратегічна мета вищої освіти, оскільки його підтримка забезпечує становлення зрілої, автономної і відповідальної особистості молодого фахівця.

Ключові слова: саморозвиток особистості, студентська молоді, випускник, вища освіта, освітнє середовище, педагогічна взаємодія, психологічний супровід, саморегуляція, самоактуалізація, професійне становлення.

The article is devoted to comprehending the self-development of the personality of a future university graduate as an integrative phenomenon at the intersection of psychology and pedagogy. The relevance of the study is determined by the ongoing transformation of higher education, increasing social uncertainty, and the growing demands for autonomy, reflexivity, and self-regulation among students. Existing theoretical approaches remain fragmented, separating the focus between internal psychological mechanisms and pedagogical conditions of development. The purpose of the study is to conduct a comprehensive theoretical and methodological analysis of self-development in the context of professional training of future specialists. The methodological framework is based on the person-oriented, acmeological, and competence-based approaches. The research employs methods of analysis, synthesis, comparative-historical and system-structural analysis, as well as content analysis of scientific sources. The concept of "self-development" is clarified as a controllable process of self-directed change that integrates motivational-semantic, cognitive-reflective, and behavioral-volitional components, manifested through self-assertion, self-improvement, self-actualization, and self-realization. It is shown that in adolescence and early adulthood, the mechanisms of self-development unfold along the trajectories of initiating change, performing planned actions, and integrating achievements into the "self-concept". Their effectiveness depends on the interaction between life events, internal resources (motivation, will, emotional stability, cognitive flexibility), and the quality of the educational environment. The article substantiates the role of partnership-based pedagogical interaction and psychological support as factors enhancing autonomy, reflection, and the capacity for responsible decision-making, ensuring the transition from external regulation to self-regulation in learning and professional development. The scientific novelty lies in the integration of psychological and pedagogical approaches and the systematization of factors, conditions, and resources that determine students' self-development. The practical significance of the research is expressed in outlining guidelines for designing a university educational environment (reflective practices, individualization, and coaching formats of support) that foster readiness for self-knowledge and self-realization. Self-development is interpreted as a strategic goal of modern higher education, since its support ensures the formation of a mature, autonomous, and responsible personality of a young professional.

Key words: personality self-development, student youth, university graduate, higher education, educational environment, pedagogical interaction, psychological support, self-regulation, self-actualization, professional development.

УДК 159.923.2:378.147
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.78.1.31>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Цегельник Т.М.

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: 0000-0001-7643-0208

Міршук О.Є.

к.пед.н., доцент, заступник начальника
навчально-наукового інституту роботи
з персоналом
Національна академія
Національної гвардії України
по роботі з особовим складом
ORCID ID: 0000-0003-1871-5453

Силенко Ю.В.

старший викладач кафедри
мультимедійного дизайну
Київський національний університет
технологій та дизайну
ORCID ID: 0000-0002-5535-176X

Постановка проблеми. Проблематика саморозвитку особистості майбутнього випускника закладу вищої освіти набуває особливої актуальності в умовах трансформації сучасної освіти, що орієнтується на формування автономного, відповідального та рефлексивного суб'єкта власного професійного

й життєвого становлення. Суспільні зміни, інформатизація, невизначеність соціальних і професійних перспектив вимагають від молоді людини здатності до самопізнання, цілепокладання, самоорганізації та постійного оновлення власного потенціалу. Водночас у науковій думці спостерігається фрагментар-

ність підходів до розуміння феномену саморозвитку: психологічні дослідження зосереджуються переважно на внутрішніх механізмах і мотиваційних чинниках, тоді як педагогічна наука – на умовах і засобах його формування в освітньому процесі.

Аналіз останніх публікацій та досліджень показує, що проблема саморозвитку особистості розглядається на перетині психології, педагогіки та соціальної філософії, проте потребує подальшого осмислення в контексті сучасної вищої освіти. Так, у працях С. Максименка (2016) саморозвиток постає як закономірний процес становлення індивідуальності, у якому поєднуються природні задатки, соціальні впливи та активна самодіяльність особистості [9, с. 11–17]. В. Радул (2017) підкреслює значення соціальної зрілості як результату цілеспрямованого самовдосконалення [12], тоді як О. Хохліна (2019) розглядає особистісний підхід як методологічний інструмент розкриття індивідуальності в освітньому середовищі [15, с. 76–85]. Зарубіжні дослідники, зокрема К. Шарп (С. Sharp, 2020) [19] та С. Твомі й Г. О' Рейлі (С. Twomey, G. O' Reilly, 2022) [20], аналізують саморозвиток як ключовий чинник становлення особистості, що визначає її психологічну стійкість, самоідентичність і здатність до усвідомленого вибору. М. Зія, М. Навід і А. Шамсі (М. Zia, M. Naveed, M. Bashir, A. Shamsi, 2020) [21, с. 509–530] наголошують на взаємодії індивідуальних і ситуативних факторів, які формують готовність до самозміни, тоді як М. Волошенко (2023) інтерпретує професійний саморозвиток як еволюцію суб'єктного потенціалу людини [2, с. 336–347]. У працях О. Карпенко та В. Остапчук (2023) саморозвиток майбутнього фахівця трактується як складник освітньо-виховного простору, що забезпечує формування внутрішньої автономії та моральної відповідальності [4, с. 57–62]. Дослідження Л. Драголи й Ю. Сіденко (2024) окреслюють саморозвиток як предмет міждисциплінарного вивчення, який об'єднує психолого-педагогічні аспекти становлення особистості [3, с. 28–35]. У сучасних працях вітчизняних науковців, зокрема О. Кузнецова, О. Платковської та І. Савченко (2020), акцент робиться на психологічних ресурсах і механізмах саморегуляції [7, с. 214–228], тоді як С. Смірнов, Н. Дмитричук і Ю. Силенко (2023) пов'язують саморозвиток із партнерською взаємодією та професійною самореалізацією [14, с. 283–289]. Узагальнення цих підходів свідчить про багатовимірність феномену саморозвитку та необхідність його системного розгляду в контексті підготовки майбутніх випускників закладів вищої освіти.

Мета дослідження – здійснення цілісного теоретико-методологічного аналізу саморозвитку особистості майбутнього випускника закладу вищої освіти як феномену, що поєднує психологічний, педагогічний і соціокультурний виміри. **Цілі дослідження:** 1) розкрити сутність поняття саморозвиток особистості в системі психологічних і педагогічних категорій, уточнити його зміст та структурні компоненти; 2) проаналізувати провідні

наукові концепції, які пояснюють механізми особистісного саморозвитку в юнацькому та ранньому дорослому віці; 3) визначити чинники, умови та внутрішні ресурси, що стимулюють або, навпаки, гальмують процес саморозвитку студентської молоді; 4) обґрунтувати роль освітнього середовища, педагогічної взаємодії та психологічного супроводу у формуванні готовності до самопізнання й самореалізації. Для досягнення поставленої мети застосовано **комплекс методів:** *аналіз, синтез і узагальнення; порівняльно-історичний метод; системно-структурний аналіз; контент-аналіз наукових джерел.* **Методологічну основу дослідження** становить сукупність взаємопов'язаних підходів, що дають змогу комплексно осмислити феномен саморозвитку особистості майбутнього випускника ЗВО: *особистісно орієнтований підхід* – визначає саморозвиток як внутрішньо мотивований процес самопізнання, самоактуалізації та усвідомлення власної унікальності; *акмеологічний підхід* – акцентує увагу на досягненні особистісної зрілості, гармонізації професійних і життєвих цілей, прагненні до самовдосконалення; *компетентнісний підхід* – розглядає саморозвиток як чинник формування здатності до самонавчання, рефлексії та відповідального ухвалення рішень.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі саморозвиток особистості визначається як складний багаторівневий процес, що поєднує пізнавальні, мотиваційні, емоційно-вольові та поведінкові аспекти активності суб'єкта, спрямованої на власне вдосконалення. Процес саморозвитку, як зазначає В. Ковальчук, не є однорідним або цілісним актом діяльності, а розгортається у взаємопов'язаних формах – самоутвердження, самовдосконалення, самоактуалізації та самореалізації, що разом зумовлюють особистісне зростання індивіда [11].

Л. Сердюк трактує саморозвиток як якісну, незворотну й усвідомлену зміну особистості, що відбувається під контролем самої людини як суб'єкта власного зростання. Учена наголошує, що префікс «само» вказує не тільки на активність, а й на самоуправління – здатність особистості бути одночасно ініціатором і регулятором власних змін. Так, саморозвиток не зводиться до зовнішнього впливу або спонтанної еволюції, а постає як керований внутрішній процес, заснований на усвідомлених цілях і цінностях [13]. У дослідженнях М. Боришевського акцентується соціально перетворювальний вимір саморозвитку: на певних етапах життя в центрі уваги суб'єкта може перебувати не власна особистість, а навколишнє середовище, у межах якого відбувається самоутвердження через активну взаємодію з іншими. У таких випадках саморозвиток реалізується у формах самовіддачі, самопожертви чи самообмеження, що водночас сприяє становленню внутрішньої зрілості [1]. Вагомим є внесок Е. Остапенка, який розглядає рушійну силу саморозвитку через механізм урівноваження системи «особистісні смисли – індивідуальні ресурси – зовнішні умови». Порушення балансу між цими компонентами поро-

джує внутрішню напругу, що стимулює людину до пошуку нової рівноваги й започатковує черговий цикл саморозвитку. Такий підхід підкреслює динамічний, неперервний і самооновлювальний характер цього процесу [10, с. 49–53]. Згідно з поглядами Н. Маринець, етапи саморозвитку охоплюють послідовні фази: самопізнання, усвідомлення потреби в удосконаленні, формування мотивації та цілепокладання, а також практичну реалізацію задумів, що забезпечують особистісне зростання. Отже, саморозвиток виявляється не лише як стан, а і як активна діяльність, що вимагає внутрішнього рішення змінювати себе [8]. С. Кузікова розглядає саморозвиток як багаторівневу систему, у структурі якої виокремлює потенціал саморозвитку, психологічні ресурси, а також мотиваційно-вольові регулятори, які забезпечують перехід особистості від пасивного до суб'єктного рівня активності. Учена виокремлює кілька рівнів організації саморозвитку – від індивідуально регулятивного до автентично творчого, що відображають рух людини від зовнішньої зумовленої адаптації до внутрішньої свободи, креативності та здатності до самотворення [5, с. 36–42; 6].

Поступовість, усвідомленість і самоорганізація визначають саморозвиток як складний інтегративний феномен, у якому поєднуються внутрішні й зовнішні чинники, особистісні смисли та соціальні умови. Саме тому дослідження його механізмів у період юності та ранньої дорослості набуває особливого значення, адже цей віковий етап є сенситивним щодо формування самосвідомості, життєвих цілей і професійної ідентичності. У цей період закладаються основи здатності до саморегуляції, рефлексії та відповідального вибору, що визначає подальший вектор особистісного й професійного становлення.

Проблематика механізмів саморозвитку молодшої особистості є однією з центральних у сучасній психології та педагогіці, адже саме в юнацькому та ранньому дорослому віці формуються базові структури Я-концепції, система цінностей і здатність до саморегуляції. Цей період характеризується інтенсивним пошуком ідентичності, визначенням життєвих орієнтирів та активним становленням суб'єктності, що робить процес саморозвитку особливо динамічним і водночас уразливим до зовнішніх впливів.

Серед провідних теоретичних підходів до пояснення механізмів саморозвитку важливе місце посідає саморегулятивна концепція розвитку особистості [17]. Саморозвиток розглядається як процес, що відбувається в триєдиній системі: ініціація змін, виконання запланованої поведінки та інтеграція досягнутих результатів у структуру особистості. Така модель підкреслює активну роль суб'єкта у формуванні власної особистісної траєкторії, де свідоме цілепокладання поєднується з механізмами самоконтролю та рефлексії.

Погляд А. Райтца (A.Reitz) доповнює цю концепцію, зосереджуючи увагу на взаємозв'язку саморозвитку з подіями життя. На його думку, саморозвиток є реактивним і водночас проактивним процесом: значущі життєві події запускають зміни в структурі

самооцінки, а позитивний досвід самостійного подолання труднощів підвищує впевненість у власних можливостях, стимулюючи подальше вдосконалення [18]. Водночас зарубіжні автори наголошують на тому, що саморозвиток тісно пов'язаний із процесами формування ідентичності. Так, К. Шарп (C. Sharp) трактує його як центральну ланку в становленні цілісної особистості в підлітковому й юнацькому віці, де розвиток самосвідомості відбувається у взаємодії із соціальним середовищем і вимагає осмислення власних меж, ролей та життєвих перспектив [19]. К. Твомі та Г. О' Рейлі (C. Twomey, G. O'Reilly) підкреслюють важливість програм самопізнання та саморефлексії, що сприяють емоційній стабільності, внутрішній узгодженості й психологічному благополуччю особистості, яка переходить від статусу студента до молодого фахівця [20].

З позицій педагогічної науки саморозвиток інтерпретується як поступовий перехід від зовнішньої регуляції навчальної діяльності до внутрішньої, де провідним стає розвиток здатності до усвідомленого самонавчання та самовиховання. О. Карпенко та В. Остапчук розглядають саморозвиток майбутнього фахівця як процес інтеграції навчально-пізнавальної активності з формуванням морально-ціннісних орієнтацій, що забезпечує його готовність до самостійного ухвалення рішень і відповідальності за власний розвиток [4, с. 57–62].

У психологічній традиції особливу увагу приділено ресурсно-регулятивному підходу, який відображено в працях О. Кузнецова, О. Платковської та І. Савченко. Дослідники вважають, що рушійною силою саморозвитку є мобілізація внутрішніх психологічних ресурсів – мотивації, волі, емоційної стійкості, когнітивної гнучкості. Вони наголошують на важливості розвитку здатності до саморефлексії, яка допомагає людині усвідомлено керувати власними змінами [7, с. 214–228].

Педагогічно-психологічний аспект саморозвитку в студентської молоді підкреслюють також С. Смірнов, Н. Дмитришук і Ю. Силенко (2023), які розглядають партнерську взаємодію в навчальному середовищі як передумову формування відкритості, автономності та здатності до самооцінки [14, с. 283–289]. Саме взаємопідтримка й довірливий діалог між викладачем і здобувачем освіти створюють умови для розвитку внутрішньої мотивації до самовдосконалення.

Загалом, аналіз наукових підходів свідчить, що механізми саморозвитку особистості майбутнього випускника ЗВО охоплюють мотиваційно-смыслову, когнітивно-рефлексивну та поведінково-вольову сфери, що функціонують у тісному взаємозв'язку. Їх ефективність зумовлена поєднанням внутрішньої готовності до самозмін із підтримувальним освітнім середовищем, де відбувається гармонійне поєднання самопізнання, навчальної діяльності та професійного самовизначення.

Процес саморозвитку майбутнього випускника ЗВО зумовлюється взаємодією зовнішніх і внутрішніх детермінант, що формують його мотиваційну



Рис. 1. Основні чинники, умови та внутрішні ресурси саморозвитку студентської молоді

спрямованість, рівень самосвідомості та готовність до самоорганізації. Дослідники відзначають, що для студентського віку характерна висока динамічність, чутливість до соціальних впливів і потреба у визначенні власної життєвої позиції, що одночасно створює потенціал і ризики для саморозвитку. Ефективність цього процесу залежить від гармонійного поєднання особистісних ресурсів, внутрішньої мотивації, освітнього середовища та характеру міжособистісної взаємодії (рис. 1).

Так, чинники саморозвитку мають багаторівневу структуру, у якій внутрішні ресурси особистості взаємодіють із соціально-педагогічним середовищем. Саморозвиток активізується за умов наявності підтримувального освітнього простору, що стимулює самопізнання, формує внутрішню мотивацію та створює можливість для самореалізації в межах освітньо-професійної діяльності.

Освітнє середовище закладу вищої освіти є ключовим чинником, що задає вектор і темп процесів особистісного саморозвитку. Саме воно створює простір для рефлексії, експериментування, пошуку власного стилю пізнання та взаємодії. У такому середовищі майбутній фахівець набуває досвіду самостійного планування власного навчального шляху, ухвалення рішень і відповідальності за їх наслідки. Відповідно, партнерська взаємодія між викладачем і здобувачем освіти стає каталізатором розвитку суб'єктності: вона підсилює відчуття автономії, спри-

яє усвідомленню особистісних цілей і формує внутрішню мотивацію до самовдосконалення.

Психолого-педагогічний супровід навчання вищої школи має забезпечити підтримку студента в процесі самопізнання, особливо на етапі професійного самовизначення. Так, ефективність саморозвитку зростає тоді, коли освітній процес ґрунтується на діалогічних і рефлексивних практиках, які дають змогу студенту осмислити власний досвід, визначити особистісні смисли та побачити зв'язок між навчанням і майбутньою професійною діяльністю. Освітнє середовище має бути відкритим, емоційно безпечним і гнучким до індивідуальних потреб, що дає змогу молодій людині відчувати себе суб'єктом, а не об'єктом педагогічного впливу.

Водночас роль психологічного супроводу полягає у створенні умов для усвідомлення студентом власних ресурсів, подолання внутрішніх бар'єрів і розкриття потенціалу. Як свідчать сучасні дослідження, цілеспрямована психологічна підтримка у формі консультацій, тренінгів, коучингових практик сприяє розвитку емоційної стійкості, саморефлексії та впевненості у власних можливостях. У поєднанні з педагогічною взаємодією вона забезпечує цілісне формування готовності до самопізнання й самореалізації як інтегральної риси зрілої особистості майбутнього випускника.

Так, саме узгоджена дія трьох складників – *освітнього середовища, педагогічної взаємодії та психологічного супроводу* – створює основу для розвитку внутрішньої автономії, ціннісного самовизначення та здатності до постійного самовдосконалення, що визначає якість підготовки фахівця в умовах сучасної вищої освіти (рис. 2).

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми саморозвитку особистості засвідчує, що цей феномен має міждисциплінарний характер і поєднує психологічні, педагогічні й соціокультурні виміри. Саморозвиток постає як динамічний, усвідомлений і цілеспрямований процес самозмін, у якому провідну роль відіграють рефлексія, самооцінка, внутрішня мотивація та здатність до саморегуляції. Його сутність полягає в прагненні людини гармонізувати вну-

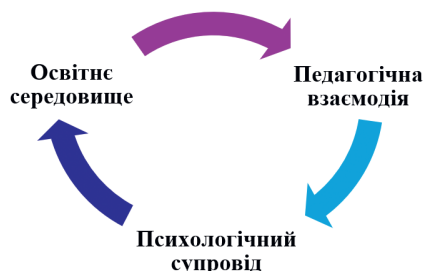


Рис. 2. Взаємозв'язок освітнього середовища, педагогічної взаємодії та психологічного супроводу у формуванні саморозвитку особистості майбутнього фахівця

трішній потенціал із зовнішніми вимогами, розкрити власні ресурси й досягти цілісності Я. Узагальнення сучасних концепцій дало змогу визначити, що механізми саморозвитку охоплюють мотиваційно-смислову, когнітивно-рефлексивну та вольову сфери, які взаємодіють у системі «самопізнання – самоорганізація – самореалізація». Рушійною силою цього процесу є прагнення до особистісної зрілості, самостійності та професійного самовдосконалення. Особливу роль у формуванні готовності до самопізнання та самореалізації відіграє освітнє середовище ЗВО, засноване на принципах партнерства, діалогу й індивідуалізації. Саме поєднання педагогічної взаємодії, рефлексивних практик і психологічного супроводу створює сприятливі умови для активізації внутрішніх ресурсів студентської молоді. Так, саморозвиток майбутнього фахівця слід розглядати як стратегічну мету сучасної вищої освіти, спрямовану на становлення зрілої, автономної та відповідальної особистості, здатної до самопізнання, професійного зростання і життєвої самореалізації.

Перспективи подальших розвідок полягають у поглибленому дослідженні психолого-педагогічних технологій розвитку саморефлексії та саморегуляції студентської молоді як ключових механізмів її особистісного саморозвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришевський М.Й. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. Київ : Академвидав, 2010. 416 с.
2. Волошенко М. Professional self-development of a person as the evolution of his subject potential. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, № 3. С. 336–347. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.7>
3. Драгола Л., Сіденко Ю. Саморозвиток особистості як предмет психології та педагогіки. *Психологічний журнал*. 2024. № 12. С. 28–35. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.12.2024.306768>
4. Карпенко О., Остапчук В. Саморозвиток особистості майбутнього фахівця соціальної сфери в умовах освітньо-виховного простору. *Humanitas*. 2023. № 2. С. 57–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2>
5. Кузікова С.Б. Психологічна культура як суб'єктна активність: механізми становлення суб'єкта саморозвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. 2012. Вип. 39. С. 36–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchpu_012_2012_39_8
6. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми : Мак Ден, 2012. 410 с.
7. Кузнецов О.І., Платковська О.В., Савченко І.Г. Психологічні ресурси особистісного саморозвитку особистості. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2020. Вип. 62. С. 214–228. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/11208>
8. Маринець Н.В. Життєвий потенціал особистості: формування та реалізація у трансформаційному суспільстві : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 18 с.
9. Максименко С.Д. Поняття особистості у психології. *Психологія і особистість*. 2016. № 1. С. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2016.1.151724>
10. Остапенко Е.О. Дослідження підходів до визначення поняття «саморозвиток». *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Педагогіка. 2010. Т. 136, Вип. 123. С. 49–53.
11. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця : монографія / за ред. В. А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/12996/1/Konovalchuk_monografiya.pdf
12. Радул В.В. Соціальна зрілість особистості : монографія. Харків : Мачулін, 2017. 442 с.
13. Сердюк Л.З. Психолого-педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / за ред. Л. З. Сердюк. Київ : Педагогічна думка, 2015. 197 с.
14. Смірнов С., Дмитришук Н., Силенко Ю. Партнерська взаємодія як основа успішності професійної самореалізації здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених ДДПУ імені Івана Франка*. 2023. Вип. 65, Т. 3. С. 283–289. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-3-43>
15. Хохліна О. Особистісний підхід як методологічний інструментарій забезпечення становлення в людини її індивідуальності. У: *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства: колективна монографія* / за ред. Л. В. Помиткіної, О. П. Хохліної. Київ : АльфаПІК, 2019. С. 76–85.
16. Bihun N., Aliksieieva I., Herasina S., Yelchani-nova T., Meshko O., Sobkova S. Self-Sufficiency as a Factor in the Development of the System of Psychological Self-Regulation of Personality. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. Vol. 15, № 3. P. 15–30. DOI: <https://doi.org/10.18662/rem/15.3/750>
17. Hennecke M., Bleidorn W., Denissen J.J.A., Wood D. A Three-Part Framework for Self-Regulated Personality Development across Adulthood. *European Journal of Personality*. 2014. Vol. 28, № 3. P. 289–299. DOI: <https://doi.org/10.1002/per.1945>
18. Reitz A.K. Self-esteem development and life events: A review and integrative process framework. *Social and Personality Psychology Compass*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1111/spc3.12709>
19. Sharp C. Adolescent Personality Pathology and the Alternative Model for Personality Disorders: Self Development as Nexus. *Psychopathology*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1159/000507588>
20. Twomey C., O'Reilly G. Early appraisal of the first iteration of a self-development and personality exploration programme (DEEPdown). *Current Psychology*. 2022. Vol. 41, № 10. P. 7086–7104. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01216-y>
21. Zia M.Q., Naveed M., Bashir M.A., Shamsi A.F. The interaction of situational factors on individual factors and self-development. *European Journal of Training and Development*. 2020. Vol. 44, № 4–5. P. 509–530. DOI: <https://doi.org/10.1108/EJTD-10-2019-0172>

Стаття надійшла у редакцію: 29.10.2025

Стаття прийнята: 13.11.2025

Опубліковано: 08.12.2025